

ACC. N:R M. 10654: 1-13.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

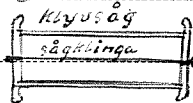
Landskap: Lm. åland Upptecknat av: Hilding Petersson
 Härad: Kinnerald Adress: Ekholm, Kalmar
 Socken: Kalmar Berättat av: _____
 Uppteckningsår: 1948. Född år 1898 i Kalmar

Jordbrukets binärningar. s. 1-7.
Prestarer. s. 8.
Stenstugor. s. 9-13.

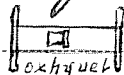
LwF 61.
 " 60.
 N. M. 141.

Jordbrukets binärningar. Möbeltillverkning

Loen Lindgren som var född år 1845, berättade om för mig, när han i sin ungdom skulle lära sig att göra möbler, det var på 1860 talet. Han var då med en gammal man, som gick omkring i gårdarna och gjorde möbler. De var då i ett rum eller kammare med eldstad uti, för värme måste de hava för lim och torkning. Råmaterialet var ek, björk, och alnträ, det var sågat i tjocka plankor, ur dessa fingo de sedan med handsig såga ut önskade dimensioner, när de klyvde plankorna på bredden användes ett såg, som kallades "klyvsåg".

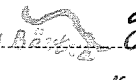

det måste vara två man för att såga med det. Och för klyvning användes så kallad oxhyvel, det var två till att draga den också.

Allt arbete gjordes för hand, all tappning, och rinkelning, och det som skulle faneras, sågade de ut faneren med ett klyvsåg, först klyvades

plankridan upp, varur faneren skulle sägas, faneren
sägades cirka 2 mm, tjock. När så faneren på-
limmades, användes varma hammare och strykjärn,
till att stryka på den med. Puttsningen utfördes
sedan med rickling. Träslaget till faner var för
det mesta, marubjörk och flammigt alnträ.
Möbler som gjordes av ekträ, fanerades aldrig, de
gjordes alltid mariva. Av de möbler som gjordes av
lövträ, polerades de flästa, därför användes polityr,
den tillagades av gummilaska och sprit, när så den
var färdig, gjordes en sudd av ylle och omkring den en lapp
av linne, så fuktades suddan med polityren, sedan
gniddes med suddan på möbelen tills suddan blev torr.
Då fick de gnida på en möbel en två tre dagar innan det
blev färdigt. Lindgren sade att under de långa vinter-
kvällarna var tjörvedsticker deras enda belysning.
Ja så arbetade Lindgren med möbler till på 1880-90-talet.
Då började han göra träskulptur, höll på hömud till han dog 1918.

Vid en byväg i Skalsvik, bodde i slut på
1800 och början på 1900 talet, en man, som kalla-
des Johan i Marken. Stället han ägde var så
stort att det födde 2 kor, och ett par grisar.
Vid sidan om skötseln av sitt lilla jordbruk,
ägnade han sig av kongtillverkning, råmatteri-
alet var enkäppar, vilket han högg av enkusarna
som väste i skogen omkring hans hem. Enkäpparna
spingade han ut till spånor, av spånarna fläta-
de han sedan kålfat, och så kallade läkakorgar,
kålfaten användes vid potatisplockning, och korgarna
till att bära varjehanda uti, de bars på ryggen
hängande i ett bälte över axeln.
  Han gjorde också ystkor, som gjordes av fina
gramrötter 7, 8 mm i diameter, dessa klydes i mitten före
flätningen. Sina tillverkningar sålde han sedan i bygden
och på Hultets marknadplats.

Träskottillverkning, under 1800 talet och till 1910 var
här jordbrukare, med mindre jordbruk som hade som
bisyssla tillverkning av träsko. Här växte mycket med-
alträ, och till träsko fälldes de alträ med så där en
17 cm i diameter. Vid jävla tillverkningen tillgick
så, att alkubbarna avsågades i den längd som träskorna
skulle vara, därefter sågades ut för klack och vrist,
när så var gjort fastsattes båda träskoämnena på en
bock, som var särskilt gjord därför, med ett uttagit
hak var i ämnena fastkilades. När de så satt fast i
bocken, borrades de med en navare med en mycket
kort skruv, därefter utgröptes de med en rörsked,
efter rörskeden användes ett verktyg som kallades
slätjärn, och med det gav man träskorna sin rätta
form inuti. På var då träskon färdig inuti, så
tog man bort dam från bocken, och började
först med en yxa att forma dam utvändigt.
när så var gjort vad man kunde göra med yxa

Tog man på sig den så kallade "kråttbrädan", det var en bräda cirka 30 cm lång, 20 bred, med ett borrarhål i överkanten på var ända, i de hålen var fastsatt en läderrem lagom lång att hänga över nacken, så att brädan hängde över bröstet, mot denna bräda höll man sedan träskan, och med kniv puttsade den utvändigt. På var träskan färdig därefter brändes den i tår och hål, det brända smordes sedan in med en kokt potatis, det skulle hindra för sprickning. På var då träskorna färdiga, borsningen och det arbete som gjordes medan träskorna satt fast i boken utfördes om det var vackert väder, på vedboden, annars i vedboden, puttsningen utfördes sedan om kvällarna inne i stugan. Den som var van gjorde en 10 och 12 par om dagen. De sålde dem sedan till handlare, och på marknader, priset var 25 och 30 öre paret. Men på 1900-talet kom trätofflorna vilka var bekvämare för föten, därför fingo ej de gamla träskomakarna någon avsättning, utan måste upphöra. Och de som kunde göra träsko äro nu alla döda.

En bönösing här i Kalosviks by, mera för än nu
var fisket i sjön Årsnen. Och med det följde mycket
arbete i hemmen med tillverkning av redskap
alla nät, ryrshor, och fisknot, band de själva.
Hela vintrarna stod vid sidan om spisen i vardags-
rummet nästolen med ett nät eller ryrsha på, ja
det var för många fritidsarbetet binda fisk-
redskap. Tändlar, och nöttömmar gjordes av bast,
det tillgick så, lindköppror högs ner, och lades
sedan i vatten, en tid tills barken lossnade,
så togs den upp och skalades, sedan torkades
basten, så tvinnades den och lades med en rep-
slagerbana till timmar. Med fisket följde
också byggandet av båtar, dessa gjordes av ek
eller granträ. Först gjordes botten av två bräder
och lades upp på två bockar. (Det måste vara
i en bod gjord därför) så sattes upp två stöttor
mitt på botten och med dem böjdes botten

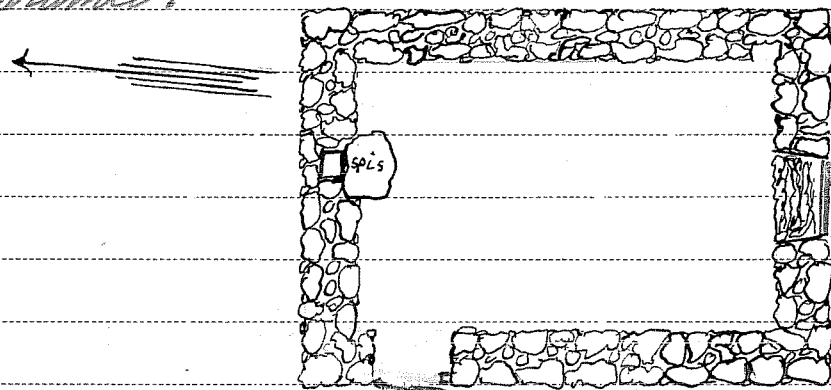
så att den skålade, och fören kom i önskat läge. i aktern uppsattes två breda bräder, därefter började svejningen av sidbräderna, eller "borden", de böjdes efter botten, sidbräderna var 3 eller 4 styck på var sida, i nedre kanten lades de på varandra, och spikades ihop, inne i båten var spant gjorda av krokigt växta ekgrenar, dessa spikades både i botten och sidorna. När så båten gjord togs stöttorna bort och båten vändes med botten upp, och i varje söm drevs med lintågor, därefter tjärades den på alla sidor. Och så var den färdig för sjön och fisket. Fisken som togs såldes en stor del på Wäijö torg, och med hästskjuts kördes till angränsande socknar och såldes. Alla de gårdar vars ägor gick till sjön hade där sin nättlada och båtstad, och ofta efter arbetets slut på gårdar, för togen, gick de ner till sjön och lade ut sin fiskeredskap, och på morgonen efter kl 4 eller 5 tog de upp sin fångst.

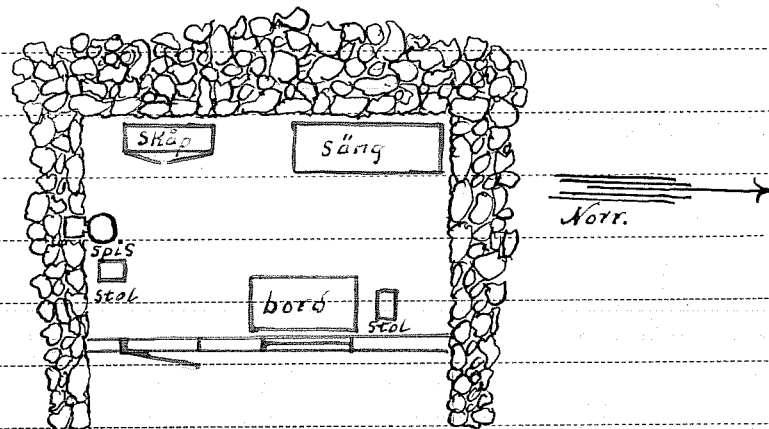
Prestaver, angående eder fråga om prestaver varit brukliga här, kan jag meddela att sådana ej användes här. Jag har ej mer än två gånger sett prestaver användas i Skolviks kyrka, det var 1935 när Kyrkoherden här var död och begravdes.

Och samma år när vår stämmandeman var död, och som prestaverande voro då de avlidnas vänner, de gingo då före kistan och stod då en vardera om kistan under jordfästningen, efter jordfästningen gingo de före kistan till graven och sänkte prestavorna över graven, när kistan var nersatt. Kyrkan här äger ej några prestaver utan de voro lämda av begravningsentreprenörerna från Wäxjö. Och något gravkör som skrivits har jag aldrig hört talas om, det är väl så en sed från den katolska tiden när dom hade processionskör.

I Kalosviks by, på Kråketöys ägor, har legat en stenstuga, den var antagligen byggd på 1700 talet. Den kallades stenstuga, den var bebodd tills på 1880 talet. Och ännu står väggarna fast delvis raserade. Stugan ligger cirka 50 m från allmänna vägen, med odlad täppa omkring, och skog bakom, stugan var 7 m, lång, 5 m, bred, fristående, och väggarna uppförda med dubbla stenmurar med fyllning av jord, stugan var uppförd med råta väggar, och skarpa hörn tyckleken var 70 cm, höjd 1,50 m. Invändigt har den varit fogad med lerbruk, Taket uppbors av ryggsås vilande på gavelrösterna, och slantar stödda mot långväggarna, där nertill mullås, taket var näver och torv, taket sköt alltså ut över väggarna, innertak har saknats. Golvet har varit jordgolv. Eldstaden var murad i norra gavelväggen. Fönstret var i södra gavelväggen, och dörren på västra långväggen

intill norra gaveln. Den som sist bebodde stugan kallades tjura-Majan, var hon sysslade med vet jag ej, men det sades att hon sålde brännvin, och därför blev hon dömd, och satt inne på vatten och bröd. Efter hennes död blev stugan öde, och nu står blotta väggarna, minnande om en tid av fattigdom och uthärdande.

Denna stenstuga stod på Kråketorps ägor i Kalvsviks socken, när den byggdes vet jag ej, men den beboddes tills på 1910 talet, så jag har själv sett stugan när den var bebodd. Den låg inne i skogen, så där en kilometer från vägen. Till markägaren gavs ej något för tomten, den var uppförd som skissen visar, med väggarnas ytterridor oregelbundna, av sten på tre sidor, och trävägg till framsidan, taket sköt utöver väggen på framsidan, cirka en meter, taket uppbars av sporrar, läkt av slantar. Taket

var täckt med sjövar, så kallad "benvar". Eldstoden var vid ena gavelväggen och rökörret var i muren med skorsten där, spis var en gjuten järnspis. Inredningen var en säng, ett bord, ett par stolar, och ett skåp. Väggarna var fogade med lerbruk. Dörren och ett fönster var på framsidan. Mannen som bodde där vid sekelskiftet, var Sven Sköld. Jag minner honom en lång och reslig man, med långt vitt skägg. Han förtente kopparkörb, gjorde korgar av spån som han spingade ut av enkäppar, spånbenken var på honom spingade spånarna, stod alltid under det utskjutande taket på framsidan, så brände han tjära, och fiskade i sjön. Inkomsterna av denna arbeten var ej stora, men han var väl hållen, av bygdens folk, så när han kom i gårdarna, fick han alltid mat, och en brödkaka med sig hem. Barnen var glada åt att gå till honom, därför hände ofta att bondhustrur sände sina barn till Sven med en flaska

mjölk, och en råmjölkespannkaka. När hon blev gammal och ej längre kunde reda sig själv kom hon till Halvorsviks Alderdomshem och dog där 1918.

Här och var i skogarna kan man ännu träffa på rätter av stugugor. Det har varit olika typer, de som grävdes in i en backe, kallades backstugor, på som var endast en fristående vägg, där dörren, och det lilla fönstret var. Fattigdommen var stor hos dessa stugors innervånare, för ofta var det så, att underlydande på de stora gårdarna, som kom i oråd hos husbanden, blev utkörda och anvisade att på gårdens utmarker, eller allmänning bygga sig en sådan stuga. Men vad skulle dom leva av? Det var, om dom kom nära någon sjö, så dom kunde fiska, det blev ju ett tillskott till födan, och så fick dom ta sin pose och gå ut och fiska. På 1800 talets senare del blev de flerta av dessa stugor öde, och deras innervånare döda och glömda.